

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Rahvusliku käsitöö osakond

Rahvusliku tekstiili õppekava

Karolina Lehtma

**RIPP-PITSERITE NÖÖRKINNITUSED 16. - 18. SAJANDIST
EESTI AJALOOMUUSEUMI PÄRGAMENDIKOLLEKTSIOONI
PÕHJAL**

Seminaritöö

Juhendaja: Ave Matsin MA

Konsultandid: Tulvi-Hanneli Turo, Ennistuskoda Kanut, köite konservaator
Heige Peets, Ennistuskoda Kanut, esemete konserveerimise osakonna juhataja

Viljandi 2011

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. RIPP PITSERITE NÖÖRKINNITUSED PÄRGAMENTÜRIKUTEL	5
1.1 Pärgament	5
1.1.1 Mõiste seletus	5
1.1.2 Pärgamendi ajaloost ja tegemisest	6
1.1.3 Pärgament Eesti Ajaloomuuseumis	6
1.2 Pitserid	7
1.2.1 Mõiste seletus	7
1.2.2 Pitserite tüübid ja nõrkinnitused	7
1.2.3 Pitserid Eesti Ajaloomuuseumis	7
1.3 Nõrkinnitused Eesti Ajaloomuuseumis	8
1.4 Kokkuvõtte peatükist	11
2. AASPÕIME	12
2.1 Mõiste seletus	12
2.2 Tehnika levik ja iseärasused	13
2.3 Aaspõime nõõri tegemine	14
2.4. Erinevad nõõrid	20
2.5 Kokkuvõtte peatükist	26
KOKKUVÕTE	28
KASUTATUD MATERJALID	29
LISAD:	31
Lisa 1 Eesti Ajaloomuuseumi pärgamendikollektsiooni kirjeldus	31
Lisa 2 Fotod: Eesti Ajaloomuuseumi pärgamentürikute ripp-pitserite nõõrkinnitused	32
Lisa 3 Foto: Taani Rahvusarhiivist pärgamentüriku ripp-pitseri nõõrkinnitused	43
SUMMARY	44

SISSEJUHATUS

Alustuseks selgitan lahti töö pealkirja. Eesti Ajaloomuuseumi arhiivikogus on ligikaudu 32000 pärgamentürikut, pärit 13. - 19. sajandist, minu töö põhineb ürikutel 16.-18. sajandist. Pärgamentürik tähendab dokumenti, mis koosneb pärgamendist, kuhu informatsioon on kantud ning pitselist, mis võib olla kinnitatud pärgamendi külge nõoriga. Nõore, mis on ühe otsaga pärgamendi ja teise otsaga pitseri küljes, antud töö kirjeldabki.

Tähelepanek, mis suunas mind antud teemat valima oli see, et väljaannetes, mis räägivad pärgamentürikutest ja nende säilitamisest, puudub info nõrkinnitustest. Oma töös keskendun ühele konkreetsele kinnitusnõorele – aaspõimes tehtud nõorele. Seda seepärast, et Eestis teatakse sellest väga vähe, võrreldes välismaaga. Töö on tähtis, kuna nõrkinnitused on üks osa pärgamentürikust, seega on nendele tähelepanu pööramine samuti oluline. Aaspõime uurimise olulisus seisneb eestikeelse materjali puudumises. Töö teeb uudseks esmakordselt ripp-pitselite nõoredele tähelepanu pööramine.

Uurimuse probleemideks seadsin järgmised küsimused: Millised on olnud 16. - 18. sajandist pärit ripp-pitselite nõrkinnitused? Millised on olnud aaspõime nõrkinnitused ja milliseid nõore saab selles tehnikas teha? Töö eesmärgiks on uurida ühe ripp-pitseli nõori – aaspõime nõori. Näidata, kuidas aaspõimet tehakse ja milliseid erinevaid nõore on võimalik teha. Kuna töö põhineb Eesti Ajaloomuuseumi pärgamendikogul, siis annan lühikese ülevaate sellest kogust ja ripp-pitselite nõrkinnitustest.

Minu töö hüpoteesid on järgnevad: 16. - 18. sajandist pärit ripp-pitselite nõrkinnitused on olnud erinevatest tekstiilsetest materjalidest ja erinevates tehnikates. Aaspõime nõore on tehtud väga erinevate mustrite ja värvidega. Selles tehnikas on võimalik teha väga erinevaid nõore. Et saavutada oma seatud eesmärki ja tõestada hüpoteesi vaatlen lähemalt ühteteist Eesti Ajaloomuuseumi ripp-pitseli nõrkinnitust ning aaspõime kohta uurin teoreetilist kirjandust. Põhikirjanduseks on Noemi Speiser'i ja Joy Boutrup'i „European Loop Braiding“ (Euroopa aaspõime) ning internetiväljaanne „L-M BRIC News“ (Aaspõime uudised). Nõorede tegemisel on abiks juba mainitud autorite Speiser'i ja Boutrup'i väljaanne ning ka infokanal Youtube.

Aaspõime on üks punumistehnika, mida on kasutatud, et tekitada pitsrikinnitust, seetõttu leidsin, et on vajalik kirjeldada ka teisi nõorkinnitusi, mis esinevad pärgamentürikutel. Esimeses peatükis annangi lühikese ülevaate nõorkinnitustest Eesti Ajaloomuuseumis, pärgamendist – mis materjal see on, pärgamentürikutest Ajaloomuuseumis ning pitseritest. Seejärel, teises peatükis, saan alles asuda aaspõime juurde, kirjutan lühidalt nõõri levikust ja iseärasustest, millele järgneb aaspõime põhivõtete selgitamine ning näited nende kasutamisest.

Uurimusest on huvitatud Ennistuskoda Kanut konservaatorid ja see sobib täiendavaks materjaliks 2012 aasta alguseks planeeritavale pärgamendi veebilehele Kanuti kodulehele www.kanut.ee. Kuna aaspõime levikust ja erinevatest mustritest on väga palju materjali, mis antud töö sisse ära ei mahu, siis uurimustöö selles vallas võiks jätkuda.

1. RIPP PITSERITE NÖÖRKINNITUSED PÄRGAMENTÜRIKUTEL

Minu töö on ripp-pitserte nõorkinnitustest, erilise keskendatusega aaspõimele. Oluline on selgitada konteksti, kuhu need nõörid kuuluvad. Seetõttu otsustasin esimeses peatükis selgitada lahti mõisted ja kirjeldada Eesti Ajaloomuuseumi pärgamendi kogu põhjal nõorkinnitusi. Pärgamentürik koosneb pärgamendist ja pitserist, mõnel juhul ka ripp-pitserist ja sellega kaasnevast nõorkinnitusest, milledele antud töö on pühendatud.

1.1 Pärgament

1.1.1 Mõiste seletus

Pärgament on eriliselt töödeldud loomanahast (keskajal kitse-, lamba- või vasikanahast) vastupidav, hele, läbipaistmatu materjal. Pärgament oli üle aastatuhande üks hinnatumaid kirjutusmaterjale. Seda kasutati oluliste dokumentide loomisel nagu võimukandja ühiskonda reguleerivad korraldused ja tähtsad kokkulepped. Lihtväljaanded kirjutati papüürusele. Seega on pärgamendil säilinud dokumendid nii ajalooliselt kui kultuuripärandi säilitamise mõttes suure väärtusega. (Konsa 1998, lk 40-43)

Pärgamendi saamiseks ei pargita nahka, mis tähendab, et pärgament on suhtelisele õhuniiskusele vastuvõtlik ja ei ole veekindel. Enne pärgamendi valmistamise tehnoloogia leiutamist kasutati kirjutusmaterjalina kas pargitud või mõnel muul viisil töödeldud loomanahku. (Konsa 2008, lk 57) Termin *pärgament* kõrval kasutatakse ka terminit *vellum*. Üldiselt tähistab see termin kõrgkvaliteetset pärgamenti. Mõned autorid tähistavad terminiga sündimata või surnult sündinud vasikate nahast valmistatud pärgamenti. (di Curci 2003)

1.1.2 Pärgamendi ajaloost ja tegemisest

Antiikautorite andmetel leiutati pärgament Pergamonis, kuningas Eumenes II ajal umbes 180 eKr, pärast seda, kui Pergamoni linna lõpetati papüüruse sissevedu. Materjalile pandi nimi linna järgi. Pärgament oli kasutusel tegelikult juba varasemalt, on teateid Egiptusest ja Lähis-Idast 2500 eKr, kust pärinevad vanimad teadaolevad pärgamendid. (di Curci 2003)

Pergamonis hakati valmistama kvaliteetset pärgamenti, toodi sisse uuendused nagu lubjavee kasutamine ja naha raamil venitamine, mis tagas pärgmendi ühtlase tugevuse ja pinge. Peagi levis pärgament Euroopasse ja tõrjus papüüruse kõrvale. Pärgamendi eeliseks papüüruse ees oli tema suurem vastupidavus ja painduvus, sile pind ja heledam värvus. Lisaks oli võimalik kirjutada lehe mõlemale poole ja teksti sai ka maha kraapida ja uuesti kirjutada.

Naha töötlemine, et saada pärgamenti, algas selle leotamisega söövitavas lubjavannis. Seejärel paigutati raamile ja kraabiti puhtaks karvadest ja lihajäänustest ning jäeti kuivama. Lõpuks hõõruti pimsskivi või kriidiga siledaks. (Konsa 2008, lk 57) Mida õhem oli pärgament, seda kvaliteetsemaks ja kallimaks seda peeti. Pärgamenti kasutati põhilise kirjutusmaterjalina kuni 12. sajandini, hiljem asendas seda kaltsupaber. (Konsa 2008, lk 58)

1.1.3 Pärgament Eesti Ajaloomuuseumis

Pärgamentürikuks nimetatakse õigusliku sisuga, eriõigusi andvat või kinnitavat dokumenti keskajast või uusaja algusest. (Keedus 2006, lk 4)

Ajaloomuuseumi arhiivikogus on 324 fondi ligikaudu 32000 säilikuga. Kogus on ürikuid 13. sajandist kuni 19. sajandini. Sisuliselt käsitleb enamus ürikuid omandiõiguslikke, varanduslikke ja vastastikke majandussuhteid määravaid küsimusi, kuhu kuuluvad: läänikirjad, kinkekirjad, lepped maavalduste üleandmisest ja kohtulikud sanktsioonid selle kohta, mõisate, külade, linnas asuvate kinnisvarade ostu-müügilepingud, senati otsused maaomandi restitueerimisest, testamendid ja pärandijaotamise-aktid, võlakirjad jne. (Pening 2011, lk 1)

1.2 Pitserid

1.2.1 Mõiste seletus

Pitser on pitsati positiivne reljeefne jäljend plastilises aines või värvis. Pitseri materjal pidi olema kergesti sulatatav, kuid samas tardudes küllalt jäik, et jäljend kuluks võimalikult vähe. Tuntumad materjalid on vaha ja kirjalakk. Pitsat, millega pitsereid tehakse, on mingist tugevast materjalist vorm, millesse on süvendatud negatiivis kujutis. Pitserite kasutamise kõrgaeg oli keskajal, hiljem kasutamine vähenes, seoses allkirja levikuga. Pitsatit kasutati anumate, ruumida, kirjade jm pitseerimiseks, et kaitsta neid avamise ja võltsimise eest. Ürikud varustati pitseritega nende ehtsuse tõestamiseks. (Konsa 2008, lk 92)

1.2.2 Pitserite tüübid ja nõrkinnitused

Pitserid jaotatakse kas materjali või nende dokumendile kinnitusviisi järgi. Vanemad pitserid asetsevad dokumendi peal, tekstipoolsel küljel. Alates 12. sajandist asendub see ripp-pitseriga. Ripp-pitseri dokumendi külge kinnitamiseks on kaks moodust. **Esimesel juhul** lõigati pärgamendi äärest riba, mis ühe otsaga jäi dokumendiga ühendusse ja teise otsa kinnitati pitser. **Teisel juhul** lõigati dokumendi alläärde ava, millest tõmmati läbi pärgamendi-, naha- või pabeririba ja sinna otsa kinnitati pitser. Kasutati ka siidist või linasest niidist nõõre. Siidist nõõrid olid tavaliselt kahte erinevat värvi ning neli erinevat otsa põimiti kokku enne ja pärast pitserit. (Konsa 2008, lk 93)

1.2.3 Pitserid Eesti Ajaloomuuseumis

Eesti Ajaloomuuseumi pitserite kogu käib ühes pitsatite koguga, siin toon välja info pitserite kohta. Ühe väärtusliku osa kogust moodustavad varakeskaegsed isiku- ja ametipitserid, mida pitsatitena on vähe säilinud, sest osa neist kuulus omaniku surma korral hävitamisele. Kogu väärtuseks on ka suhteliselt täielikud kirikupitserite, seltside ja linnade pitserite, samuti Tartu Ülikooli eri teaduskondade pitserite kogumid. Väga olulised on ka sadakond autogrammidega

pitserit, kus võib leida ka kroonitud peade kirjaoskamatu allkirju. Kõige suurema osa moodustavad Eesti-, Liivi-, Saare- ja Kuramaa rüütelkonda kuulunud isikute pitserid. Ühe osa kogust moodustavad koopiad: näiteks Tallinna linna suure pitseri koopia ning tsunftide ja gildide pitserite originaalid ja koopiad. (Eesti Ajaloomuuseumi kogud – pitsatite ja pitserite kogu)

1.3 Nöörkinnitused Eesti Ajaloomuuseumis

Iseloomustan Eesti Ajaloomuuseumi kogu Ennistuskoda Kanut poolt restaureeritud pärgamentürikute põhjal. Ürikuid, mis oli Ennistuskojast läbi käinud, oli kokku 200 ja nendest 11-l oli nöörkinnitus, mida ma lähemalt vaatlesin. Ülejäänud 189-l kas puudus ripp-pitser või kinnitus pitser pärgamendiriba abil pärgamendi külge. Pärgamentürikud, mille küljes uuritavad nöörkinnitused on, pärinevad 16. – 18. sajandist.

Kuna olen rahvusliku tekstiili üliõpilane, siis olen omandanud mõningaid teadmisi paelte ja nööride kohta eesti rahvariiete juures. Need teadmised aitasid mul tuvastada näiteks keerutatud nööri. Aaspõimega seevastu pole ma oma õpingute jooksul kokku puutunud ning seetõttu sain tuvastada kogust pärit aaspõime nöörkinnitused pärast seda, kui olin enda jaoks selle tehnika selgeks teinud ja läbi teinud enamik nööre, mis teises peatükis avaldan.

Et saada nöörkinnitustest hea ülevaade, koostasini tabeli (vt *Tabel 1.1*), jaotades nöörid materjali, tehnika ja värvide kaupa. Esemete nummerdus vastab fotode järjekorrale lisas. (vt *Lisa 2*) Tabeli järel koondasini andmed ja analüüsisini neid lühidalt. Koostasini ka tabeli, mis näitab värvi, materjali ja tehnika muutumist ajas. (vt *Tabel 1.2*)

Eseme nr	Materjal		Tehnika				Värvid								
	Siid	Lina	Aaspõime			Muu		Lina	Roosa	Roheline	Sinine	Kuldne kollane	Must	Valge	Bež
			Reegli-pärane		Ebareeglipärane	Keerutatud nõör	Muu punutis								
			4 aasa	5 aasa	5 aasa										
1.		+				+									
2.	+		+							+	+				
3.	+		+							+	+				
4.	+			+				+	+	+	+	+			
5.	+		+									+	+		
6.	+					+					+				
7.	+					+		+	+		+		+		
8.	+					+				+	+				
9.		+					+	+							
10.	+			+					+		+				
11.	+				+				+						+

Tabel 1.2 Nööride jaotus materjali, tehnika ja värvide kaupa

Märkus: Nööride 3. ja 5. juures tekkis tehnikate puhul kahtlus, kas need ikka on aaspõimes. Töö teises peatükis, alapealkirja all „Erinevad nõõrid“ Tabelis 2.5 tein läbi aaspõime nõõrid nelja aasaga. Nende ainuke erinevus nõõridega 3. ja 5. on nõõride tiheduses, mis võib tuleneda põimimise tugevusest. Lahterdasin nõõrid siiski aaspõime alla nende struktuurilise sarnasuse põhjal.

Tähis “+”, tähistab Tabelis 1.1 tunnuse esinemist.

Tabelist 1.1 võib teha järgmised järeldused:

- 11-st nõõrist üheksa on siidist ja kaks linasest materjalist. Kuna pärgamenti kasutati oluliste dokumentide loomisel, siis tabelist selgunud enamlevinud materjali *siid* kasutus on igati õigustatud – siid oli keskajal ja on ka praegu kallis ja pidulik materjal. Linane oli üks

enamlevinumaid materjale keskajal.

- Kõige rohkem on esindatud aaspõime tehnika – kuuel korral, lisaks veel neli keerutatud nõõri ning üks selgelt mitte tuvastatavas tehnikas nõõr.
- Värvidest esineb kõige rohkem kuldest kollast – seitse korda, sinist ja rohelist on võrdselt neli, linase värvi, roosat, musta ja valget kõiki kaks ning beeži üks kord. Kollane, mis on peaaegu kuldne viitab tähtsale seisusele ja see omakorda dokumendi olulisusele. Võib ka oletada, et nõõrid on üldiselt värvikirevad sellepärast, et keskajal kandsid linlased ja kõrgemast seisusest inimesed värvilisemaid ja lihtrahvas neutraalsetest toonides rõivaid.

Vaadeldud nõõrkinnitused ja dokumendid, mille küljes need on, on pärit ajavahemikust 1501 – 1731. Järgnevas *Tabelis 1.2* järjestasin nõõrkinnitused ajaliselt, et jälgida, kuidas muutuvad värvid ja tehnikad aja jooksul.

Eseme nr	Aasta	Värv	Materjal	Tehnika
9.	1501	Lina värvi	Lina	Pole selge
1.	1533	Lina värvi	Lina	Keerutatud nõõr
4.	1561	Kuldne kollane, roosa, roheline, sinine, must	Siid	5-aasaga reeglipärane aaspõime
7.	1592	Kuldne kollane, roosa, roheline, valge	Siid	Keerutatud nõõr
10.	1594	Kuldne kollane, roheline	Siid	5-aasaga reeglipärane aaspõime
6.	1612	Kuldne kollane	Siid	Keerutatud nõõr
2.	1616	Kuldne kollane, sinine	Siid	4-aasaga ebareeglipärane aaspõime
3.	1643	Kuldne kollane, sinine	Siid	4-aasaga ebareeglipärane aaspõime
5.	1665	Must, valge	Siid	4-aasaga ebareeglipärane aaspõime
11.	1669	Roheline, beež	Siid	5-aasaga ebareeglipärane aaspõime
8.	1731	Kuldne kollane, sinine	Siid	Keerutatud nõõr

Tabel 1.2 Värv, materjali ja tehnika muutumine aastatel 1501 - 1731

Tabelist 1.2 võib teha järgmised järeldused:

- Minu poolt vaadeldud dokumentide hulgas esines kahel kõige varasemal (1501 ja 1533) linane nõõrkinnitus, mis antud olukorras, kus dokumendid on ajavahemikus 1501 – 1731,

laseb oletada, et linane oli algselt põhiline materjal. Ülejäänud dokumentidel ajavahemikus 1561 – 1731 esines siidist nõorkinnitus.

- Värvide arengu kohta võib öelda, et kahel varasemal dokumendil (1501 ja 1533) on materjalist tingitud värv: linastel nõöridel linane värv. Edasistel siidist nõöridel on läbivaks tooniks kuldne kollane. Teiste värvide esinemine on juhuslik.
- Antud ajavahemikus konkreetsete nõöride puhul võib öelda, et keerutatud nõöri kasutus on juhuslik. Eristub reegliäärse aaspõime kasutus kahe aastasaja esimesel poolel ja ebareegliäärse põime kasutus teisele poolel.

1.4 Kokkuvõtte peatükist

Pärgamentürikuks nimetatakse õigusliku sisuga pärgemendist dokumenti. Ürik koosneb pärgamendist, kuhu on info kirjutatud ja pitserrist, mis on kinnitunud, kas dokumendi peale või „rippub“ pärgamendiriba või nõorkinnitusega üriku küljes. Pärgament on loomanahast eriliselt töödeldud materjal, mis tõrjus oma paremate omaduste tõttu papüüruse kõrvale. Pitserr on pitsatiga kirjalaki või vaha sisse vajutatud reljeefne jäljend, millega suleti kirju, dokumente või isegi ruume. Kui pitserr ei ole dokumendi külge otse kinnitatud, vaid on seal nõöri abil, ongi tegemist ripp-pitserriga.

Minu poolt läbi vaadatud 200-l dokumendil oli tekstiilne ripp-pitserr üheteistkümmel ürikul. Enamlevinud nõorkinnituse materjal on siid. Levinumad värvid on kuldne kollane, sinine ja roheline. Tehnikatest on põhilised aaspõime ja keerutatud nõör. Võib järeldada, et ajavahemikus 1501 – 1731, millest vaadeldud ürikud pärinevad, erilisi värviarenguid ei toimu, läbiv värv on kuldne kollane. Tehnikate puhul eristub reegliäärse põime antud ajavahemiku algul ja ebareegliäärse põime antud ajavahemiku lõpus esinemine.

Järgmises peatükis keskendun ühele konkreetsele ripp-pitserreri nõorkinnitusele, milleks on aaspõimes tehtud nõör. Selgitan, milles seisneb tehnika iseärasus ehk kuidas seda tehakse ning annan ka lühikese ülevaate tehnika levikust.

2. AASPÕIME

Selles peatükis keskendun ühele ripp-pitseri nõõri tehnikale – aaspõimele. Selgitan, mida tähendab aaspõime, kus see on levinud ning kuidas seda tehakse. Annan ülevaate, milliseid nõõre on tehnikaga võimalik teha. Infot aaspõime kohta olen saanud internetis ilmuvas ajakirjast L-M Bric News ja Noemi Speiser'i ja Joy Boutrup'i raamatust „European Loop Braiding: Investigations and results“ (Euroopa aaspõime: Uurimus ja tulemused), lisaks on abi olnud ka infokanalist Youtube, kuhu inimesed on üles laadinud videosid aaspõime tegemisest.

Noemi Speiser koos teiste autoritega on avaldanud mitmeid raamatuid aaspõimest. Üheks väga oluliseks väljaandeks võib pidada „Old English Pattern Books for Loop Braiding“ (Vanad Inglise aaspõime mustriraamatud), mis sisaldab aaspõime juhendeid ja mustreid 15. ja 17. sajandist, mille Speiser on „ära tõlkinud“. Viimase kümne aasta jooksul on uut informatsiooni aaspõime kohta kogunenud tänu Speiseri avastusele ja kirjaliku materjali tõlkimisele ning aaspõimes nõõride avastamisele. Aina rohkem uut infot nii kirjalike materjalide kui nõõride kohta avaldub, kui restauraatorite ja ajaloolaste, kes puutuvad igapäevaselt kokku vanade käsikirjade ja tekstiilidega, jõuab teadmine selle tehnika kohta.

2.1 Mõiste seletus

Inglise keeles *loop manipulation braiding* [loop – aas; manipulation – käsitsemine; braiding - põimimine], mille võiks tõlkida aaspõimeks. See on nõõride valmistamise tehnika, kus lahtiste otste asemel on aasad ja neid omavahel vahetades või läbi põimides moodustub aaspõime nõõr – mis ongi põhiline erinevus teistest punutistest ja nõõridest. See omadus aitab ka eristada aaspõimes nõõri teistest muus tehnikas tehtud nõõridest – kui on näha, et nõõri otsadeks on aasad, on tegemist aaspõimega. Peale käte pole muid töövahendeid vaja, välja arvatud mõningatel juhtudel on kasutusel ka pulk, mis aitab tekkivat nõõri pingutada. Keerulisemaid või laiemaid nõõre tehakse mitmekesi. (Boutrup, Speiser 2009, lk 1)

2.2 Tehnika levik ja iseärasused

Aaspõime on muistne tehnika, mis on levinud üle maailma väikeste variatsioonidega tegemise puhul. Laias laastus võib aaspõime jaotada aasade hoidmise põhjal kaheks – aasad on kas sõrmedel või ümber käe. Euroopas on aasad sõrmedel ja kõige tihemini on liigutab aasasid nimetissõrm. Ka Aasias hoitakse aasasid sõrmedel, neid liigutavad neljas ja väike sõrm. Jaapan ja Maroko teatakse olevat ainukesed kohad, kus aasad on ümber käte. Peamine erinevus, mis tekib sõrmedel ja kätel hoitavate aasade puhul, on see, et ümber käe saab rohkem aasasid panna kui sõrmedele ja seega ka luua rohkem erinevaid kombinatsioone. (Boutrup, Speiser 2009 lk 1) Minu edaspidised selgitused, kuidas aaspõimet teha, on sõrmedel hoitavate ja tehtavate aaspõimete kohta.

Kirjalikud tõendid ja erinevad aaspõime leiud Euroopas illustreerivad tehnika laialdast levikut ja üldist kasutust läbi keskaja ja renessansi. Enamik vanu nööre, mis on säilinud, paiknevad rikkalikult kaunistatud kirikutekstiilide ja kottide peal, mida säilitatakse ja eksponeeritakse katoliiklikes kirikutes ja kloostrites koos teiste samast ajastust esemetega. Lihtsamate nööride kasutuse kohta on leiud pärgamentürikute ripp-pitserte nööride näol.

Paljudes kohtades Kesk-Euroopas on aaspõime ununenud, ent samas säilinud Euroopa eeslinnades. Näiteks Skandinaavias ja Balkanil on tehnika säilinud, küll aga väiksema arvu muustrite ja struktuuridega. (sealsamas lk 1)

Aaspõime, kus aasad on sõrmedel, jaguneb reeglipäraseks (inglise keeles – *orthodox*) ja ebareeglipäraseks (inglise keeles – *unorthodox*). Reeglipärase põime puhul viiakse aasad järjepidevalt üksteisest läbi, ebareeglipärase põime puhul jäetakse mõni aas vahele või toimub ainult aasade vahetamine. (*Seda on kergem mõista, kui vaadata allpool olevat juhendit. Vt fotod 2.2, 2.3 ja 2.7*) Ebareeglipärasele aaspõimele, kus aas mõnest teisest aasast läbi läheb, on iseloomulik see, et nöör on ühelt poolt ühesugune, teiselt poolt teistsugune ja seepärast on neid nööre kerge tuvastada. Seda tüüpi aaspõime on maailmas enam levinud, kui reeglipärane, mille võtted on tundmatud või unustatud. (Speiser, Boutrup 2009 lk 2)

Mõned näited, kus on leitud, kas aaspõime nööre või nende kasutamist:

Nööri on kasutanud Kolumbias Kuna indiaanlased oma matusetalitluse juures; leiud Siberis hantide rahvarõivaste juures; Rootsis Uppsala Katedraali varakambris oleva peapiiskop Jakov

Ulvssonile kuulunud (1469-1515) püha rätik on kaunistatud aaspõimega; Taani Rahvusarhiivis asetsev pärgamentürrik aastast 1590, millel on mitmed aaspõimes pitseri nõrkinnitused (vt *Lisa 3*); ja muud leiud kohtadest nagu Hiina, Portugal, Iisrael ja Šveits. Jaapanis nimetatakse tehnikat kute-uchi'ks ning seal harrastatakse seda ka praegusel hetkel, nagu ka Tais ja Indoneesias. Lisaks on kirjalikud tõendid Egiptuse, Inglismaa, Soome, Saksamaa kohta, et seal on viljeletud aaspõimet. (Masako Kinoshita 1998 – 2010 artiklid 1-13)

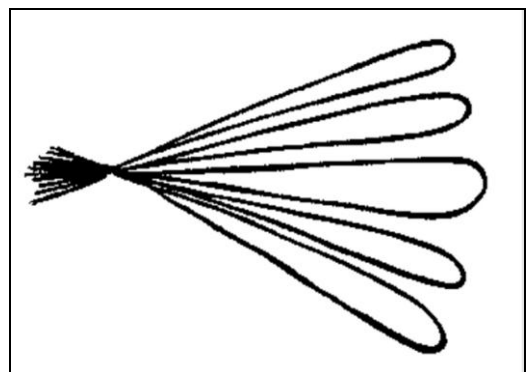
Eestis ja Soomes on muinasaegsete tekstiilide juures aaspõimet kasutatud pronksspiraalidest võrgendite punumisel. Nendel juhtudel on tegemist olnud enamjaolt kolmeaasalise põimega. Lisaks on teateid aaspõime tehnika tundmisest Islandilt, kus on veel praeguseni säilinud vanad Skandinaavia tekstiilitehnikad.

2.3 Aaspõime nõöri tegemine

Järgnevalt selgitan, kuidas teha aaspõimet. Näitan ära põhilised töövõtted ning seejärel, kuidas neid omavahel varieerides ja värve muutes näevad välja erinevaid põimed. Vajaminevad materjalid: vabalt valitud, kas villased või puuvillased lõngad; käärid; lisa nõör, millega algus kuhugi kinnitada.

Kuidas alustada:

Alustuseks lõigata oma materjalist viis juppi. Tööprooviks on soovitatav juppide pikkus 60cm. Värvide tööprooviks võib võttakaks ühte värvi ja kolm teist värvi – et saaks juba jälgida, milline muster tekib. Järgnevalt murda kõik nõörid keskelt pooleks, et tekiks aasad ja siduda kõik lahtised otsad ühte sõlme. (vt *Joonis 2.1*) Sõlmitud otste külge kinnitada aasa või sõlmelega lisanõör, mis omakorda siduda kuhugi kindlalt kinni. (Leian, et alustades viie aasaga põime õppimisest saab kõige selgema pildi aaspõime põhiolemusest.)

Joonis 2.1 Tekkinud aasad (Allikas: Swales, Kuhn Williams)

Kui aasad on kindlalt kinnitatud, võtta need sõrmedele. *Fotolt 2.1* on näha, et sõrmed on nummerdatud, edaspidi kasutangi sõrmede nimetuste, nagu nimetissõrm, väike sõrm jne, asemel numbreid. Vasak ja parem käsi on lühendatud vastavalt V ja P. (*Samamoodi, annab Speiser edasi vanade käsikirjade juhendeid. Inglisekeelne L = eestikeelne V (left - vasak), R = P (right - parem).*)

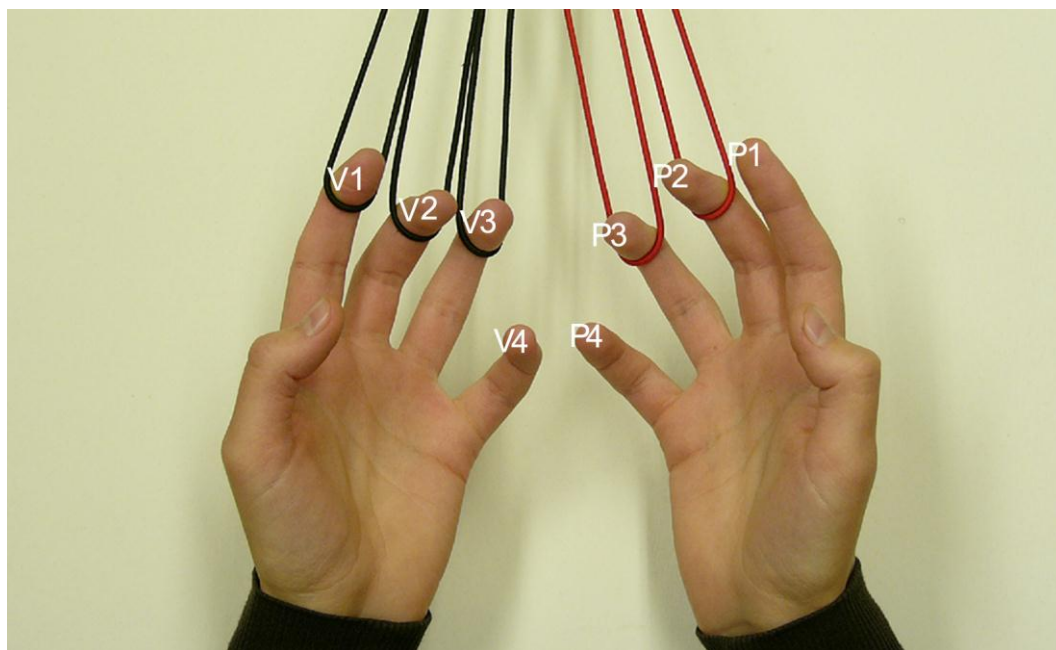

Foto 2.1 Käteasend ning sõrmede nimetused

Esimene töövõte

Käteasend on selline nagu eelnevalt pildilt näha (vt *Foto 2.1*). Edasi liiguvad parema käe põial ja esimene sõrm läbi parema käe teise sõrme aasa ning esimene sõrm haarab vasaku käe kolmandal sõrmel oleva aasa. Vasaku käe kolmas aas jõuab sedasi parema käe esimesele sõrmele. (vt *Foto 2.2, 2.3 ja 2.4*)

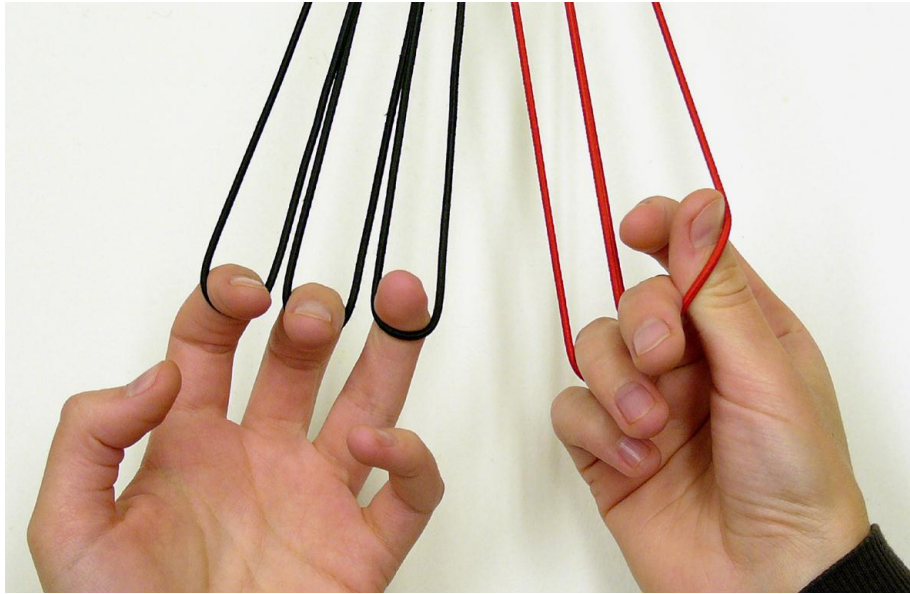

Foto 2.2 Parema käe põial ja 1. sõrm liikumas 2. sõrme aasa sisse

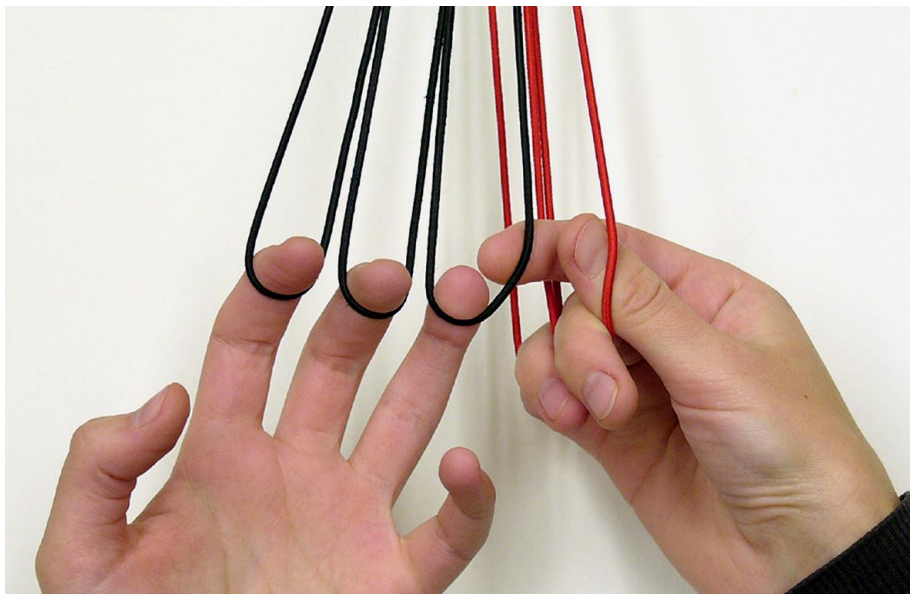

Foto 2.3 Parema käe 1. sõrm haarab vasaku käe 3. sõrme aasa

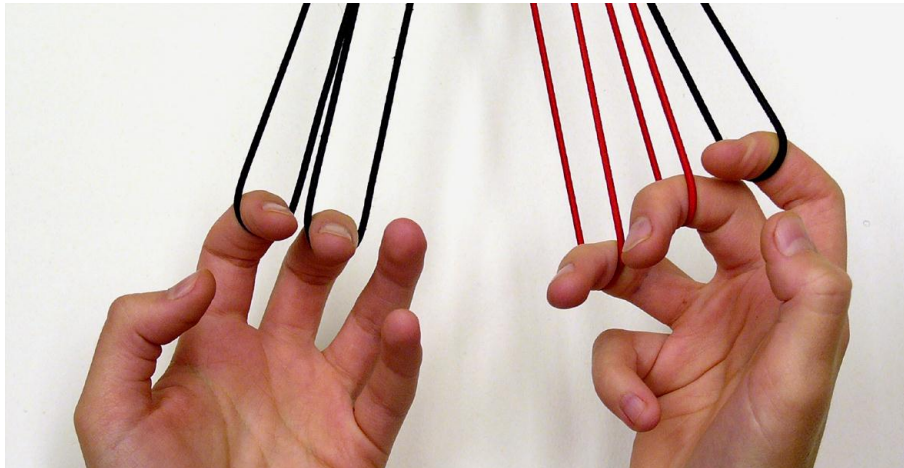

Foto 2.4 Aas, mis oli enne vasaku käe 3. sõrmel on nüüd parema käe 1.-1 sõrmel

Teine töövõtte – aasade ümberpaigutamine sõrmedel.

Kui esimene töövõtte on läbitud – vasaku käe kolmanda sõrme aas on jõudnud parema käe esimesele sõrmele, siis järgmine samm on vasakul käel aasade ümberpaigutamine. Aasad paiknevad esimesel ja teisel sõrmel, aga need on vaja saada teisele ja kolmandale sõrmele. Kolmas sõrm liigub teise sõrme aasa ja teine sõrm esimese sõrme aasa sisse. Esimene sõrm jääb vabaks. Selle võtte puhul võib vahel tegemist olla ka kolme aasa sõrmedel liigutamisega.

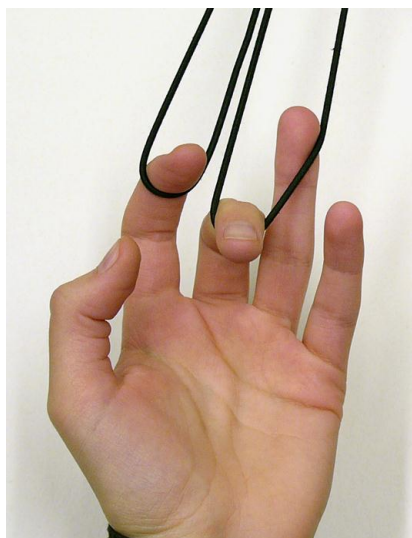

Foto 2.5 Kolmas sõrm liigub teise sõrme aasa

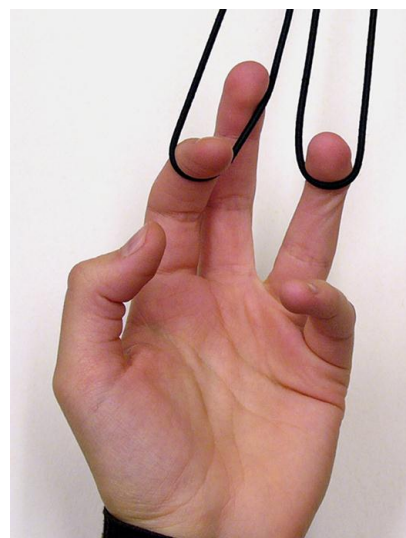

Foto 2.6 Teine sõrm liigub esimese sõrme aasa

Kui aasad on ümber tõstetud, teeb vasak käsi läbi esimese töövõtte ja parem käsi teise töövõtte, sedasi jätkates valmib ebareeglipärane aaspõime nõör.

Kolmas töövõte

Erinevus esimese töövõttega seisneb selles, et nüüd haarab esimene sõrm pöidla abiga läbi mõlema samal käel asetseva aasa vastaskäe aasa ning tõmbab oma käe esimesele sõrmele.

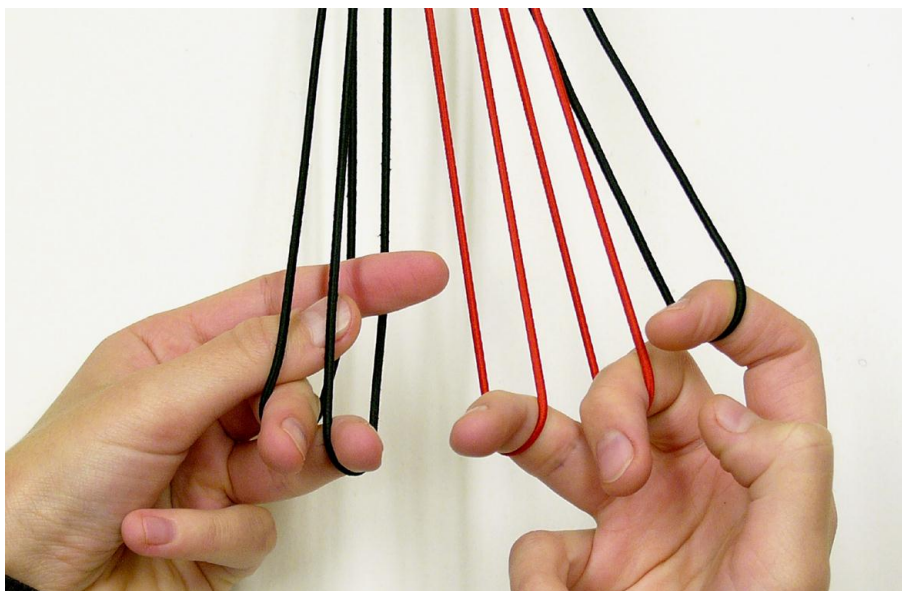

Foto 2.7 Vasaku käe esimene sõrm haarab läbi kahe aasa vastaskäelt aasa

Jätkates kolmanda ja teise töövõtte kombineerimist, valmib reeglipärane aaspõime nõor.

Siinkohal on hea välja tuua eelnevalt lk 14 nimetatud ebareeglipärase ja reeglipärase põime erinevus. Reeglipärase aaspõimega on tegemist just selgitatud kolmanda töövõtte puhul (vt *Foto 2.7*), kus haaratav aas läbib kõik aasad. Ebareeglipärase põime korral (esimene töövõte) ei läbi haaratav aas kõiki aasasid, vaid jätab mõne vahele (vt *Foto 2.2* ja *Foto 2.3*). Reeglipärase põime täielik vastand on ebareeglipärane põime, kus aasad ei lähe üksteisest läbi. *Foto 2.1* näitab ära alustamise käteasendi, sellest järgmine samm on esimese sõrmega vastaskäe kolmanda aasa haaramine. Sellele järgneb teine töövõte – aasade ümber paigutamine ning sellele uuesti esimese sõrmega teise käe kolmanda sõrme aasa haaramine (selle ebareeglipärase põime puhul pole oluline, kas aas haaratakse pööratud või pööramata võttega).

Aasa haaramine

Aaspõime puhul on väga oluline, kuidas sõrm aasa haarab. Kui sõrm haarab aasa välisküljelt, nagu ka eelnevatel fotodel näidatud töövõtete puhul, muutub aasa asend – aasa alumine haru, millest sõrm haarab, muutub sellel samal sõrmel aasa ülemiseks haruks. Sellest tuleneb ka nimetus – aasa pööratud võtmine (inglise keeles - *taking the loops crossed*). Kui sõrm liigub justkui aasa sisse, et seda haarata, on tegemist pööramata võtmisega (inglise keeles – *taking the loops open*), kuna liikudes ühelt käelt ja ühelt sõrmelt teisele, jääb aas ikkagi sama pidi, sama haar üles ja alla.

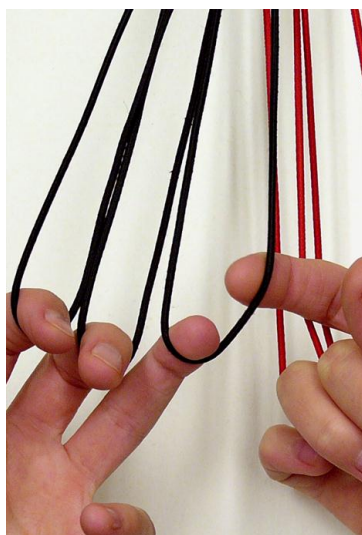

Foto 2.8 Aasa pööratud võtmine

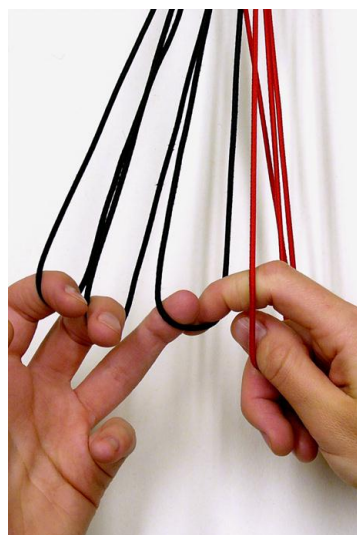

Foto 2.9 Aasa pööramata võtmine

Need olid põhilised ja ka kõige kergemad töövõtted. Edasi mõningad variandid, kuidas samu töövõtteid omavahel kombineerides ja värve muutes on tulemuseks hoopis teistsugused põimed.

2.4. Erinevad nõõrid

Leian, et oluline on anda väike ülevaade, milliseid nõõre eelnevalt selgitatud töövõtetega teha saab. Seepärast olen teinud tabelid, jaotades nõõrid tehnika iseärasuste alusel – ebareeglipärased ja reeglipärased eraldi. Jaotasin ka ebareeglipärased kaheks, selle põhjal, kas tegemist on ainult aasade vahetamisega või põimitakse siiski läbi mõne aasa. Alustan lihtsamate nõõridega ja lõpetan mõne nõõriga, mille juhend on pärit 15. - 17. sajandi Inglise käsikirjadest. Osade nõõride tegemine aitas mul töö esimeses peatükis, kus kirjeldan ühteteist ripp-pitseri nõõri, tuvastada aaspõimes ripp-pitserite nõõre. Mõne põime puhul tekkis kahtlus, et kas on ikka tegemist aaspõimega, ent kui ma sama hulga värvidega põime tegin ja seda võrdlesin ripp-pitseri nõõriga, veendusin, et see on siiski aaspõime. Mõningate järgnevate põimetele olengi juurde pannud viite lisadesse, kus on foto samas tehnikas ripp-pitseri nõõrkinnitusest.

Esimene tabel on ebareeglipärase põime kohta, kus haaratav aas läbib ühe aasa, milleks on vastaskäe kõige neljanda sõrme poolne ehk edaspidi *viimane* aas. Kuna selline ebareeglipärane aaspõime on mõlemalt poolt erinev, on tabelis näidatud nõõri kaks poolt. Tabelis on märksõna „värvid“ alla märgitud ka, kuidas asetsevad eri värvi aasad sõrmedel: märk „+“ tähistab ühte värvi ja „-“ teist värvi. Märgid on kahes reas, vasakpoolne rida tähistab vasakut kätt ning parempoolne rida paremat kätt.

Aasade arv	Värvid	Aasa võtmine	Foto
Viis	Neli punast, üks pruun + + + - +	Pööratud	
Viis	Kolm punast, kaks pruuni + - + - +	Pööratud	 (Vt Lisa 2 Foto 11. AM 15.1.165)
Viis	Kolm punast, kaks pruuni + + - - -	Pööratud	
Neli	Kaks punast, kaks pruuni + - + -	Pööratud	
Kolm	Kaks valget, üks pruun + - +	Pööratud	

Tabel 2.1 Ebareeglipärane põime I

Ebareeglipärane aaspõime, kus aasad ainult vahetakse omavahel. Esimene sõrm haarab vastaskäe kõige viimase aasa. Nöör on ühesugune mõlemalt poolt.

Aasade arv	Värvid	Aasa võtmine	Foto
Kolm	Kaks punast, üks pruun + - +	Pööramata	
Neli	Kolm punast, üks pruun + - + +	Pööramata	
Neli	Kaks punast, kaks pruuni + - + -	Pööramata	
Viis	Kolm punast, kaks pruuni + - + - +	Pööramata	
Viis	Neli punast, üks pruun + - + + +	Pööramata	
Kuus	Kolm punast, kolm pruuni + - - + + -	Pööramata	
Kuus	Kolm punast, kolm pruuni + - + - + -	Pööramata	
Seitse	Viis punast, kaks musta - - + + + + +	Pööramata	

Tabel 2.2 Ebareeglipärane aaspõime II

Reeglipärane põime

Tekkiv põime on enamasti kandiline ja kaks kõrvuti olevat külge erinevad teineteisest. Vastaskäe kõige viimane haaratav aas läbib kaks aasa.

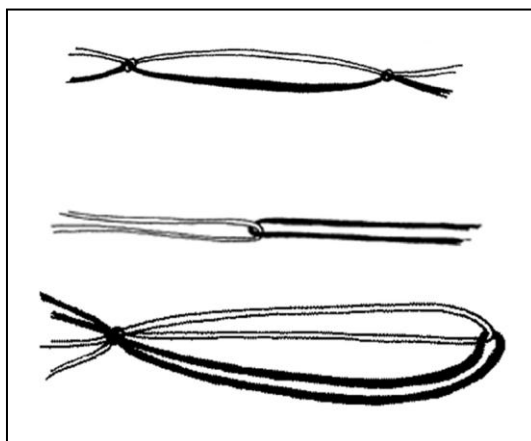
Aasade arv	Värvid	Aasa võtmine	Foto
Viis	Neli pruuni, üks oranž + - + + +	Pööratud	
Viis	Kolm punast, kaks valget + - + - +	Pööratud	 (Vt Lisa 2 Foto 10. AM 115.1.117)
Viis	Viis erinevat värvi	Pööratud	 (Vt Lisa 2 Foto 4. AM 115.1.109)
Viis	Kaks lillat, kaks kollast, üks pruun + - + - o	Pööratud, lisaks ka pööramata, kus nõör kaheks jaguneb.	
Viis	Kolm punast, kaks pruuni + - + - +	Üks käsi võtab aasa pööratult, teine pööramata.	

Tabel 2.3 Reeglipärane põime

Reeglipärase aaspõime puhul ilmneb pööratud ja pööramata aasa erinevus – nõör jaguneb kaheks. Seni kuni jätkub aasa pööramata võtmine, jääb nõör jagunenuks, kohe, kui aasasid jälle pööratult võtta, ühineb nõör.

Kaheväriline aas

Joonis 2.1 näitab, kuidas teha aas kahevärviliseks. See on moodus, kuidas muuta täielikult näiteks 5-aasalise ebareeglipärase põime välimust (Tabelis 2.4 esimene näide). Järgnevas tabelis mõned näited kahevärviliste aasadega tehtud aaspõimetest. Siin tabelis näitavad märgid „+“ ja „-“ aasa ülespoole jääva haara värvi.

Joonis 2.2 Kaheväriline põime (Allikas Swakes, Kuhn Williams))

Aasade arv	Värvid	Tehnika iseärasus	Foto
Viis	+ + + + +	Ebareeglipärane – kõige viimane aas võetakse läbi ühe aasa. Aas: pööramata	
Viis	+ - + - +	Ebareeglipärane – kõige viimane aas võetakse läbi ühe aasa. Aas: pööratud	
Viis	+ - + - + -	Reeglipärane – läbi kahe aasa võetakse kõige viimane aas. Aas: pööratud	

Tabel 2.4 Kahevärviliste aasadega põime

Järgnevalt mõned aaspõimed, mis ei mahtunud oma omaduste poolest eelnevatesse tabelitesse.

Aasade arv	Värvid	Kirjeldus	Foto
Neli	Kaks punast, kaks pruuni + - + -	Aasad tuleb risti omavahel ära vahetada. Vasaku käe alumine ja parema käe ülemine aas vahetavad kohad, seejärel teevad sama vasaku käe ülemine ja parema käe alumine aas. Ebareeglipärane ja aas võetakse pööramata.	 (Vt Lisa 2 Foto 3. AM 115.1.145)
Neli	Kolm punast, üks pruun + - + +	Sama, mis eelmine.	 (Vt Lisa 2 Foto 5. AM 115.1.162)
Neli	Kaks punast, kaks pruuni + - - +	Sama, mis eelmine.	
Neli	Neli punast	Sama, mis eelmine	 (Vt Lisa 2 Foto 2. AM 104.3.11)
Kaheksa	Neli valget, neli pruuni + - + - + - + -	P1 sõrm haarab pööramata V4 aasa. V4 sõrm tõstab ühe aasa teisest üle. Järgmised paarid, mis sama teevad on P2 ja V3, P3 ja V2, P4 ja V1. Sedasi on ring täis ja uuesti alustab parema käe 1. sõrme aas vasaku käe 4. aasaga põimumist. Nööri nimetus: Crosswise exchange of loops.	
Kaheksa	Neli punast, neli pruuni + + + + - - - -	P1 võtab läbi V4, V3, V2 aasa V1. Sõrmed V1, V2 ja V3 liiguvad ühe aasa võrra edasi ja V1 aas läheb V4 sõrmele. Parema käega täpselt sama. Seejärel vahetavad kohad V4 ja P4. Viimaseks tuleb aasadele 1-3 teha keerd peale. Nööri nimetus: A Chevron broad.	

Tabel 2.5 Erinevad põimed

2.5 Kokkuvõtte peatükist

Aaspõime on tehnika, mida erinevalt muudest põimetest tehakse aasade omavahelisel põimimisel. See on üle maailma levinud tehnika, igal pool omade traditsioonidega. Aaspõime jaguneb laias laastus kaheks aasade hoidmise põhjal – aasad on kas kätel või sõrmedel. Sõrmedel hoitav põime jaguneb reeglipäraseks ja ebareeglipäraseks – esimesel juhul liigub haaratav aas läbi teiste aasade, teisel juhul aasad vahetatakse või liigub haaratav aas läbi ühe aasa. Aasa haaramisel on kaks varianti, seda saab võtta pööratult ja pööramata. Pööratult võetakse aasa välisküljelt suunaga aasa sisse, sedasi vahetuvad aasa ülemine ja alumine pool ühelt sõrmelt teisele liikudes. Pööramata võtmise puhul liigub sõrm aasa sisse otse ja aas jääb samas asendis järgmisele sõrmele.

Jaotasin oma tehtud nöörid tabelitesse eelnevalt mainitud jagunemise põhjal: **ebareeglipärased I** – kus haaratav aas läbib ühe aasa (*Tabel 2.1*), **ebareeglipärased II** – aasad ainult vahetatakse (*Tabel 2.2*) ja **reeglipärased** (*Tabel 2.3*). Eraldi koostas tabeli kahevärvilise aasa kohta (*Tabel 2.4*) ja nööridest, mis olid veidi keerulisemad (*Tabel 2.5*).

Tabelis 2.1 võetakse aas kõikide nööride puhul pööratult, see oli minu isiklik valik, et sedasi teha. Sellise ebareeglipärase põime puhul ei teki erinevust, kui võtta aas pööramata või pööratult. Samamoodi ka *Tabel 2.2* puhul, kus aasade vahetamisel haaratakse aas pööramata. Ka seal ei teki erinevust nööris, kui võtta aas pööratult. Seega nende kahe põime puhul jääb määravaks isiklik eelistus, kuidas on mugavam teha.

Reeglipärase põime (*Tabel 2.3*) puhul on aasa pööratult või pööramata võtmine väga oluline. Reeglipärast põimet tehakse aasa pööratud võtmisega. Kui muuta poole põime peal aasa pööratud võtmine pööramata võtmiseks, jaguneb nöör kaheks ja on seda seni, kuni aasa pööramata võetakse. Muutes aasa võtmine tagasi pööratuks, ühineb nöör taas üheks. Tabelis on ka üks näide, põimest, kus üks käsi võtab aasa pööratult ja teine pööramata.

Mõlema ebareeglipärase põime puhul katsetasin, kuidas muutub nööri välimus eri arvu aasadega. Näitasin ka, kuidas sõltub nööri välimus värvide tasakaalust. Lisasin juurde veel katsetuse, mismoodi sõltub nöör sellest, kuidas eri värvi aasad sõrmedele paigutada. See on nähtav pöörates tähelepanu märkidele „+” ja „-”, mis tähistavad kahes kõrvuti reas olles käsi ja värvide jaotust sõrmedel. Aasade juurde lisamisel muutus nöör jämedamaks ent üldmulje jäi samaks, samuti ka värvitasakaalu kõigutamisel. Kui viieaasalise nööri puhul võtsin algselt neli punast ja ühe pruuni ning edasi muutsin selle kolmeks punaseks ja kaheks pruuniks, muutus tekkiv muster veidi rohkem rõhutatuks, kuid jäi siiski samasuguseks.

Kõige viimasel juhul, kui proovisin eri värvi aasade segamist sõrmedel. Algselt näiteks viieaasalise põime puhul, kus on kolm punast ja kaks pruuni, mis on jaotatud vastavalt vasaku käe sõrmedele punased ja paremale pruunid, tõstsin aasad ringi. Vasakule käele jäid värvid punane, pruun, punane ning paremale pruun ja punane. Tulemus oli huvitav, muster muutus täielikult erinevaks võrreldes algse põimega. See toimus mõlema ebareeglipärase põime puhul. Reeglipärase põime tabelis on näha, kuidas muuub nööri välimus, kui lisada juurde erinevaid värve.

Tabel 2.4 näitab ära, mis juhtub, kui teha aas kahevärviliseks ning põimida näiteks viieaasalist ebareeglipärast ja läbi ühe aasa tõmmatava pööramata ja ka pööratud aasaga põimet. Tekkivad nöörid erinevad täielikult ühevärviliste aasadega tehtavast. Samuti nagu nendele järgnev näide pööratud võtmisega viieaasalisest reeglipärasest nööri.

Tabelis 2.5 on neli esimest nööri ebareeglipärased ja tehtud aasa pööramata võtmisega. Ma eristasin need eelnenud ebareeglipärastest aasade teistsuguse vahetamise tõttu. Aasad vahetatakse justkui risti käte vahel. Tõin näiteid erinevatest värvilahendustest.

Tabelis olevad kaks viimast põimet tegin Noemi Speiseri poolt Inglise käsikirjadest võetud juhendite järgi. Kõigi eelnevalt põimitud nööriidega võrreldes olid need kaks kõige keerukamad ja võtsid seetõttu ka palju rohkem aega. Üks järeldus, mida võin teha olles mitmeid nööre põiminud, on aasade pikkuse kohta. Ei saa võtta pikemaid aasasid, kui iseenda käteulatus, sest tekkivat nööri on vaja pingutada aasasid kahele poole laiali tõmmates.

Õppisin päris paljude erinevate nööriide tegemise selgeks, kuid need olid ka kõige lihtsamad. Usun, et olles omandanud arusaamise sellest tehnikast, on mul kindlasti kergem mõista edaspidi keerukamaid mustreid.

KOKKUVÕTE

Töö eesmärgiks oli uurida aaspõime nõõri, mis antud töö kontekstis tähendas ühte pärgmantüriku ripp-pitseri nõõri. Esimese peatükis selgitasin üksikasjalikult lahti pärgemantüriku olemuse. Avasin mõisted nagu pärgament ja pitser, kirjeldasin neid ja nende valmistamist. Kirjeldasin lühidalt ka Eesti Ajaloomuuseumi pärgamentürikute ja piterite kogu. Probleemidena esitatud küsimustele, nagu *millised on olnud 16. – 18. sajandist pärit ripp-pitserite nõörkinnitused ja millised on olnud aaspõime nõörkinnitused*, sain vastused uurides Eesti Ajaloomuuseumi ripp-pitserite nõörkinnitusi. Nõörkinnitused on olnud punutised erinevatest materjalidest nagu lina ja siid. Tehnikatest esinesid aaspõime, keerutatud nõör ja nelja-aasaga põime. Aaspõimes nõörkinnitused olid nelja aasaga ebareeglipärane, viie aasaga reeglipärane ja viie aasaga ebareeglipärane põime.

Teises peatükis selgitasin lahti, mida tähendab aaspõime. Arvan, et otsene juhend, **kuidas** seda põimet teha, andis tehnika põhiolemuse selgelt edasi, mis oligi eesmärk. Hüpotees, et aaspõime nõõre on võimalik väga erinevaid teha, sai kinnituse, kui esitasin läbi tehtud aaspõime nõõrid teises peatükis tabelites. Tõin seal välja ka iseärasused nagu aasa erinev haaramine ja teiste aasade läbimine, mis mõjutavad eri väljanägemisega nõõride tekkimist. Nõõride ise läbi tegemine oli abiks esimeses peatükis aaspõimes ripp-pitserite nõörkinnituste tuvastamiseks. Märkisin enda tehtud nõõride juurde ka viited lisas olevate samasuguse ripp-pitseri nõörkinnituste kohta.

Nõõre ise läbi tehes ja värvidega mängides jõudsin järeldusele, et minu näidatud võimalused erinevates nõõridest on üksnes väike osa. Variante, kuidas mustreid tekitada on väga palju. Tegin läbi ka kaks nõõri, mis on pärit vanast Inglise mustriraamatust ning taipasin, et aaspõime mustrite maailm on väga suur. Aaspõime levikust andsin oma töös põgusa ülevaate tuginedes põhiliselt internetis avaldatavale ajakirjale L-M BRIC News. Seal oli väga palju informatsiooni erinevate leidude kohta üle maailma, mis viitab selgelt sellele, et uurimus just aaspõime leviku kohta võiks jätkuda. Teine suund aaspõime edasises uurimises oleks mustrite kohta – tõlkida eesti keelde vanu mustrite juhendeid. Usun, et nendes peitub väga keerukaid ent huvitavaid põimeid.

KASUTATUD MATERJALID

Boitrup, J., Speiser, N. 2009. *European Loop Braiding: Investigations and results*. Inglismaa: Jennie Parry.

Di Curci, M. 2003. *The History and Technology of Parchment Making*. [Http://www.sca.org.au/scribe/articles/parchment.htm](http://www.sca.org.au/scribe/articles/parchment.htm), (5.04.2011).

Eesti Ajaloomuuseum f 115, n 1, s-ü 59.

Eesti Ajaloomuuseum f 104, n 3, s-ü 11.

Eesti Ajaloomuuseum f 115, n 1, s-ü 145.

Eesti Ajaloomuuseum f 115, n 1, s-ü 109.

Eesti Ajaloomuuseum f 115, n 1, s-ü 162.

Eesti Ajaloomuuseum f 115, n 1, s-ü 128.

Eesti Ajaloomuuseum f 115, n 1, s-ü 192.

Eesti Ajaloomuuseum f 115, n 1, s-ü 121.

Eesti Ajaloomuuseum f 115, n 1, s-ü 33.

Eesti Ajaloomuuseum f 115, n 1, s-ü 117.

Eesti Ajaloomuuseum f 115, n 1, s-ü 165.

Swales, L, Kuhn Williams, Z. s.a. *Fingerloop Braids*. [Http://fingerloop.org/](http://fingerloop.org/), (10.11.2011).

Eesti Ajaloomuuseumi kogud – pitsetite ja pitserite kogu. s.a. Eesti Ajaloomuuseumi koduleht. [Http://www.ajaloomuuseum.ee/uus/index.php](http://www.ajaloomuuseum.ee/uus/index.php), (19.04.2011).

Keedus, E. 2006. *Pärgamendikollektsiooni konserveerimine ja säilitamine ajalooarhiivis*. Tartu: Tartu Ülikool [magistritöö].

Kinoshita, M. 1998. *L-M BRIC News (Loop Manipulation Braiding Research and Information Center)*. [Http://www.lmbric.net/](http://www.lmbric.net/), nr 1 – 13, (15.05.2011).

Konsa, K. 2008. *Arhivaalide ja trükiste säilitamine*. Tartu: Kleio.

Pening, M. 2010. *Eesti Ajaloomuuseumi pärgamendikollektsiooni kireldus*. Tallinn.

Kasutatud joonised ja fotod

Joonis 2.1 Tekkinud aasad - **Swales, L, Kuhn Williams, Z.** *Fingerloop Braids*.
[Http://fingerloop.org/](http://fingerloop.org/), (10.11.2011).

Joonis 2.2 Kahevärvilise aasa tegemine - **Swales, L, Kuhn Williams, Z.** *Fingerloop Braids*.
[Http://fingerloop.org/](http://fingerloop.org/), (10.11.2011).

Fotod 2.1 – 2.9 – Karolina Lehtma

Fotod Tabelites 2.1 – 2.5 – Karolina Lehtma

LISAD:

Lisa 1 Eesti Ajaloomuuseumi pärgamendikollektsiooni kirjeldus

Kollektsiooni kirjelduse koostas 2010.a. Milan Pening Eesti Ajaloomuuseumi (AM) teadur-
arhiivkogu hoidja.

F 115 (fondi tähis)
316 s (säiliku tähis)
3 nimistut
1247-1847 (dateeringud)

Kollektsioon on põhiliselt komplekteeritud Eestimaa Kirjanduse Ühingu ja Eestimaa Provintsiaalmuuseumi kogumistöö tulemusel. Siia on liidetud ka C. Russwurmi kolleksioneeritud käsitööalaste tunnistuste kogu. Arvukalt säilitatakse kolleksioonis pärgamentürikuid, mis pärinevad (peamiselt Põhja-Eesti) mõisate kirjakogudest ja mõningaid, mis kuulusid personaal- ja perekonnafondidesse. Kollektsiooni on lisandunud pärgamentürikuid, mida on saadud Ajaloomuuseumi kogumistöös.

Sisuliselt käsitleb enamus ürikuid omandiõiguslikke, varanduslikke ja vastastikuseid majandussuhteid määravaid küsimusi, siia kuuluvad: läänikirjad, kinkekirjad, lepped maavalduste üleandmisest ja kohtulikud sanktsioonid selle kohta, mõisate, külade, linnas asuvate kinnisvarade ostu-müügilepingud, senati otsused maaomandi restitueerimisest, testamendid ja pärandijaotamise-aktid, võlakirjad jne. Kolleksioonis esinevad paavstide indulgentsid, valitsejate privileegid linnadele, seisuslikud privileegid, patendid ametikõrgendustest tsiviilteenistuse ja aukraadidest sõjaväeteenistuse alal. Käsitöös valitsenud tsunftikorda iseloomustavad sünnikirjad, selli- ja meistritunnistused. Teaduslike asutuste poolt väljastatud diplomite kõrval leidub tüüpilisi vabamüürluse ürikuid, loožidest antud massoonide liikmetunnistusi. Leidub fragmente usukultuslikult alalt, need on katkendid missaraamatust, piiblist ja toorast ja keskaegseist nootidest. Ürikute tekstid on enamuses alamsaksa ja saksa keeles, sageli esineb ladina keel, harvemad on ürikud rootsi, prantsuse ja inglise keeles.

Ajaliselt pärineb suurim arv ürikuid 16. Sajandist, neile järgnevad 17. ja 18. sajand. Vanim ürik kolleksioonis on paavst Innocentius IV indulgents 1247. aastast.

Enamus ürikuid olid pitserürikud, sh on paavstide bullad, rippuvad vahapitserid vaha-, puu- ja metallkapslites, pärgamendile surutud lakk- ja oblaatpitserid.

Kujunduslikult on vanimad ürikud lihtsad ja tagasihoidliku formaadiga, kuni nad 17.-18. sajandil muutuvad suurekaustalisteks, vormistuselt sageli ülekujutatud luksuseksemplarideks.

Lisa 2 Fotod: Eesti Ajaloomuuseumi pärgamentürikute ripp-pitserite nõrkinnitused.

Kõikide fotode autorlus kuulub Ennistuskoda Kanutile.

1. AM 115.1.59

Dokument: Rooma paavst Clemens VII kiri Riia peapiiskopile korraldusega mõjutada Anna Wedberg'i tagasi pöörduma.

Dateering: 29.04.1533

2.AM 104.3.11

Dokument: Otto Zoege zu Tackfer
(Tagaverest) jätab lõik oma valdused
guverness G. Oxenstiernale.

Dateering: 03.002.1616

3. AM 115.1.145

Dokument: Rootsi kunganna Kristine eestkostevalitsuse maade vahetusleping Johan Derenthal'i ja valitsuse vahel

Dateering: 14.06.1643

4. AM 115.1.109

Dokument: Ordumeister Gotthartprivileeg karjamaade kasutamiseks Riia lähedal

Dateering: 1561 - 1582

5. AM 115.1.162

Dokument: Kirna küla 1,5 adramaa müügileping Magnus Gabriel de la gardie ja major Claus Johann Branhoff'i vahel

Dateering: 30.07.1665

6. AM 115.1.128

Dokument: Saksa keiser Matthiase privileeg vendade Sebastian ja Frantz Schnell'i vapi kinnitamise kohta

Dateering: 29.09.1612

7. AM 115.1.121

Dokument: Poola kuningas Sigismund III privileeg Henricus Klainschmitt'ile Riia linnuse ees
asuva karjamaa osa

Dateering: 18.10.1592

8. AM 115.1.192

Dokument: Massu mõisa
müügileping

Eva Horn'i ja Hans

Gullenlodh'i vahel

Dateering: 18.09.1731

9. AM 115.1.33

Dokument: Paavst Aleksander VI indulgents Riisipere Johann von Üxküll'ile ja tema naisele kantava altari omamisõiguse

Dateering: 07-04.1501

10. AM 115.1.117

Dokument: Rootsi ja Poola kuningas Sigismundi kinke- ja kaitsekiri Hans Wattson'ile

Dateering: 12.05.1594

11. AM 15.1.165

Dokument: Rakvere mõisa ja asula müügileping Elisabeth Adriana von Brederode ja Hans Heinrich von Tiesenhausen'i vahel

Dateering: 25.05.1669

Lisa 3 Foto: Taani Rahvusarhiivist pärgamentüriku ripp-pitseri nõrkinnitused.

Dokument: The ratification document of the marriage contract between Jacob VI of Scotland and princess Anne of Denmark

Dateering: 1590

Foto: Joy Boutrup 2005

SUMMARY

THE BRAIDED SEAL STRINGS OF PARCHMENT DOCUMENT FROM 16.-18.-th CENTURY, BASED ON THE COLLECTION OF PARCHMENT FROM ESTONIAN MUSEUM OF HISTORY

This research concentrates on braided seal strings that are connected to parchment documents. As the braid is a small piece from parchment document, then there will be also explanation about parchment, making and history; making of seals and their usage. The purpose of this research is to explore finger-loop braid. To show how the braid is made and also show the variety of braids that can be made with finger-loop braiding. As the research is based on the parchment collection from the Estonian Museum of History, the description of that collection including seal strings is essential.

The hypotheses of the research are: seal strings from 16.-18th century have been made from different materials and from different techniques. The finger-loop braid is being made using different colors and patterns. This technique allows making very different braids. The problems of the research are the following questions: What kind of seal braids have there been among seal braids from 16.-18.-th century? What kind of finger-loop braids have there been and what kind of braids can be made using the technique?

The results of chapter one: The description of eleven braided seal strings was being made and analyzed. The results are: Nine of them are made from silk, other two from flax. Techniques represented were finger-loop braiding, twirled braid and braid made from four yarns. Most common color was golden yellow; other represented colors were blue, green, pink, black, white and flaxen. No development of color of technique was detected among the seal strings from documents aged 1501 – 1731.

The main purpose of the work was filled with giving the description how the finger-loop braid is made. Great material is also the examples of the braids which I made for showing different braids that can be made using finger-loop braiding. There is also shown how to change braids playing with colors. In conclusion the research should continue: there is great amount of material about how finger-loop technique has spread in the world and also large amount of patterns to look into.